

POVIJESNO I AKTUALNO ZNAČENJE KRKE U REGIONALNOM OKUPLJANJU I RAZVOJU

Sažetak: Sintetizirajući neka autorova ranija istraživanja o „Šibenskoj regiji“, pokušalo se ukazati na neke povijesne, geografske i razvojne čimbenike koji su utjecali na više stoljetni kontinuitet tog prostora kao regionalnog prostora. Istražujući faktore koji su djelovali na homogenizaciju tog prostora ukazalo se na fenomen rijeke Krke koja je pored drugih čimbenika izrazito i najsnažnije djelovala na okupljanje i opstojnost tog regionalnog ustroja. Ono što po sebi često neke regionalne prostore razdvaja ili ih ne čini regionalno konzistentnim, su prirodne i društvene različitosti u prostoru. S obzirom na postojanje tih različitosti u konkretnom slučaju, nikada u povijesti tog područja nije došlo do nekih pripadnosti tih prostora nekoj drugoj regiji, ili podjela tog prostora, npr. na područja sjevernog i južnog toka rijeke, ili na prostore istočno i zapadno od korita rijeke. Koristeći dakle, neke istražene momente prije ukazali smo na taj doista jaki prirodni fenomen u kojemu je rijeka Krka odigrala svoju povijesnu ulogu u okupljanju i razvoju tog prostora koji danas, uz funkcionalne razloge, koji su aktualno najsnažniji, nazivamo Šibenska regija.

Ključne riječi: Regija, prirodni fenomeni, fizionomija, funkcionalnost, regionalni kontinuitet

1. Uvod

U ranijim istraživanjima regionalnog sustava nije se davala posebna pažnja rijeci kao ni drugim pojedinačnim geografskim fenomenima kao čimbenicima regionalne tvorbe. U starijim radovima više se pridavala važnost fizionomskim čimbenicima odnosno skupini geografskih čimbenika, a u novije vrijeme funkcionalnim čimbenicima i centralnim naseljima. Međutim u novije vrijeme neki istraživači su ukazali na nekoliko slučajeva gdje može samo jedan geografski element imati snagu za tvorbu regionalizacije. S tog gledišta se često spominje rijeka Krka koja ima određena svojstva okupljanja po kojima je nastala šibenska regija.

U nastojanju da se valorizira Krka kao čimbenik regionalnog okupljanja pošlo se od određenih geografskih obilježja Krke, koja vjerojatno zato što spada u red geografskih fenomena može na izvjestan način doprinijeti boljem i egzaktnijem razumijevanju Krke u regionalnim procesima njenog geografskog okruženja. Stoga se pokušalo analizirati određene prostorno-funkcionalne elemente koji, s tog stanovišta, otkrivaju rijeku Krku kao faktora stvaranja trajnih odnosa u regiji. Mnoga su i teško razumljiva događanja u povijesti, po kojima se na tom području siromašne prirode i brojnih ljudskih i prirodnih različitosti razvio određeni fluid koji je tu regiju učinio kompaktnom i održivom. Događanja posebno zadnjih desetljeća upućuju na određena shvaćanja da je šibenska regija zbog rijeke Krke prostorno razdvojena na istočni i zapadni dio, koji se zbog te činjenice priklanjaju drugim susjednim regijama. Ta događanja koja su više plod mišljenja nego istraživanja potaknuli su u nama želju da se neki elementi regionalnosti i regionalnog sustava Dalmacije ponovno istraže. Od samog početka samo postavili realnu hipotezu da rijeka Krka ni u kojem slučaju ne razdvaja već spaja to područje u jednu nedjeljivu cjelinu.

2.Geografija regionalnog prostora šibenske regije

Regionalnu geografiju šibenske regije u porječju rijeke Krke čini sa zapadne strane Kotarske vapnenačke zaravni i sa istočne strane Prominski kraj. U priobalju se nalazi, analognih značajki, priobalni i usporedni otočki kraj. Kotarski kraj se doimlje kao blago valoviti predio koji je nastao s modeliranjem karbonatnih stijena i flišnih pojaseva. Prominska zaravan nastala je oko Krke i Čikole s rubnim otapanjem vapnenca oko naplavnih ravnica. Ta dva različita geografska krajolika razdvaja rijeka Krka koja se ispiranjem vapnenca usjekla u duboke kanjone. Vode rijeke Krke nastaju na osnovi nekoliko pritoka u gornjem toku. Njene su vode čiste i pregrađene na više mjesta sadrenim ustavama čineći u svom toku određena jezera i slapove. Po tome je Krka krški fenomen i zaštićena kao nacionalni park. Porječje Krke je od davnina bio dobro naseljen kraj o čemu govore mnogi povijesni ostaci. Na svim mjestima gdje je rijeka dostupna nastale su brojne aktivnosti i naselja. Na visovima kanjona nađeni su ostaci ilirskih gradina i rimskih gradova i utvrda. To nikada nije bio pašnjački kraj kako iz razloga škrte krške prirode, tako i iz razloga nedostatka planinskih pašnjačkih predjela. (J.Roglić, Knjiga 5, 2006.)

Povijesno izolirano područje nije razvilo sve do novijih vremena neku komercijalnu aktivnost. Razvoj prometa i proces litoralizacije utjecali su u ovom kraju na cjeloviti preobražaj područja koji je započeo s novom ekonomskom strukturom temeljenom na poljoprivredi, industriji i turizmu.

S geografskog gledišta rijeka Krka predstavlja temeljni fenomen tog podneblja po kojem se može razumjeti visoki stupanj fizionomske homogenosti i

kompaktnosti te prirodne geografske regije. Rijeka Krka od izvora do ušća duga je 72,5 km. Na slatke vode otpada 49 km, a na boćate vode otpada 23,5 km. Na dnu rijeke Krke je taloženjem krednog mulja došlo do zatvaranja pukotina i tako su se zadržale vode u koritu rijeke. Sedrene prepreke kao jedne od prepoznatljivih obilježja rijeke Krke utjecale su na formiranje stepeničastog profila riječnog toka. U cijelom toku rijeke nalazi se uslijed sedrenih barijera nekoliko jezera: Brljansko jezero u gornjem toku rijeke, nakon toga se rijeka spušta s nekoliko slapova do uskog kanjona koji vodi do manastira Krka odnosno sv. Arhandela i spušta se do Roškog slapa, poslije Roškog slapa rijeka utječe u veliko Visovačko jezero dugačko oko 3,5 km do Skradinskog buka, jednog od najljepših prirodnih fenomena u Hrvatskoj. Na tom mjestu su se događala brojna zbivanja oko zaštite i korištenja voda na tim mjestima. Tu je nastala prva hrvatska hidrocentrala i crpna stanica za vodoopskrbu Šibenika. Svi ti zahvati bili su na štetu ravnoteže u prirodnom toku rijeke i proizveli su goleme probleme. Nakon Skradinskog buka rijeka utječe u Prokljansko jezero mješajući se od Skradina pa nizvodno s morskim vodama. (M.Matas, 2009.)

Premda rijeka Krka dijeli opisanu srednje-dalmatinsku regiju na dva dijela koja su geografski različita, s različitim nacionalnim i vjerskim skupinama stanovnika, s različitim osobitostima gornjačkog i priobalnog podneblja, ona je u cijelom povijesnom toku bila okosnica tog područja i faktor njegove homogenizacije i regionalne održivosti. U pravilu su rijeke dijelile ljude i države, uglavnom je rijeka bila dobra prirodna granica dvaju svjetova, međutim na ovom mjestu je rijeka bila spojnica, i vezivno tkivo do danas održane regije. Čak je teško razumjeti kako je nastala dioba prostora onoga sa zapadne strane rijeke Krke to jest granica između zadarske regije i šibenske regije, te sa istočne strane granica između Splitske regije i šibenske regije. Na tim mjestima se ne nalazi ni jedna prirodna barijera koja je te krajeve obilježavala kao granice u odnosu na šibensku regiju. Te su granice nastale, s gledišta općih kriterija regionalizacije, na bazi regionalnog značenja grada Šibenika, vlasničkih posjeda i neke tradicionalne pripadnosti tih područja i naselja određenoj regiji. Međutim s gledišta geografskih kriterija bilo je za očekivati da će rijeka Krka biti granica između istočnih i zapadnih predjela tog prostora. Ipak sve upućuje na veliko koheziono značenje rijeke Krke koja je bila faktor okupljanja određenog prostora koji se zbog te prirodne snage rijeke Krke nametnuo kao šibenska regija. Primjer tog fenomena rijeke kao elementa kohezije i uopće značenja kao vodenog resursa nalazimo u svijetu gdje rijeka od izvora do ušća prolazi kroz mnoge zemlje a manjim dijelom je granica između zemalja. (Primjer: Dunav, Rajna, Nil)

3. Prirodni čimbenici razvoja moderne ekonomije šibenske regije

U vrijeme planinske ekonomije dominirala je stočarska ekonomija. Ona se nije mogla dugo održati jer taj kraj nije imao uvjete za stočarstvo ni u ravnici ni u planinskim predjelima¹. Stoga se zarana na tom predjelu pojavila poljoprivreda naročito oko Knina i Drniša te na malim krškim poljima. Stočarstvo postoji i danas ali ono postoji tek u zabitnim područjima sjevernih predjela. Kninsko i drniško polje odigrali su veliku ulogu u razvoju tih naselja i okolnog stanovništva. Rudarstvo Siverića nije se moglo dugo održati zbog slabih zaliha sirovine i slabe kvalitete. U vrijeme nakon drugog svjetskog rata započela je industrijalizacija te regije. U priobalju se razvila jaka aluminijska industrija i druge manje industrije poput tekstilne i prehrambene industrije. Važnost Knina kao jake regionalne raskrsnice putova ogledala se u jakoj privlačnoj snazi za razvoj industrije, pa je Knin ubrzo postao važno industrijsko i prometno čvorište kontinentalnog dijela regije. S pojavom turizma u toj regiji započeo je val litoralizacije koji na ovom području nije imao jakog utjecaja na razvoj regije, bar ne u samom početku. Šibenik kao žarište okupljanja litoralizacijskih tokova bilo je prilično ekonomski zatvoreno i pod snažnim utjecajem aluminijske industrije. Trebalo je mnogo godina proći i dolazak krize aluminijske proizvodnje da se u Šibeniku shvati da jedna industrija ne može biti osnovica regionalnog razvoja. Stoga se shvatilo da je nužno započeti s ekonomskim otvaranjem i stvaranjem uvjeta za razvoj novih djelatnosti kao što su čiste turističke djelatnosti kao i one koje se na tu djelatnost vezuju. S tim otvaranjem otvoren je i proces litoralizacije koji po sebi nije imao ekonomski karakter već stihiju izgradnje kuća uz more. Taj je proces više donio štete nego koristi. Postojanje ekonomije industrijskog tipa u Kninu i Šibeniku doprinio je konsolidaciji regije jer su ta dva središta imala utjecaj na ekonomiju ostalih područja koja su im gravitirala. U novije doba nakon Domovinskog rata dogodile su se velike promjene. Industrija Knina bila je pretežito zatvorena i tehnološki zaostala. Aluminijska industrija Šibenika se svela u vrlo skućene okvire i više nema ono značenje kao u ranijem vremenu. Turizam je dobio nove impulse i razgranao je turističku strukturu i pojavio se kao temeljni čimbenik razvoja duž cijele obale Šibenske regije.

Rijeka Krka je doživjela procvat ne samo s gledišta organizacije sustava nacionalnog parka već i s gledišta oblikovanja turističke ponude. Danas je taj nacionalni park toliko posjećen da broj posjetilaca graniči s kapacitetom mogućeg

¹ Pa ipak, stanovništvo iz tih krajeva od Rogoznice, Primoštena, preko sela skradinskog zaleđa, Bukovice i dr. slalo je ljeti svoje ovce na ispašu u planine. Od Rogoznice do Dinare ima gotovo 100 km i taj su put nekada stada prevaljivala za dva-tri dana. Pašnjake na Dinari koristili su i stočari iz Kosova i Petrova polja te iz Zagore. Više o tome: M. Marković, *Stočarska kretanja dinarskim planinama*, Zagreb 2003. (posebno str. 169-190).

prihvatanja broja turista. Industrija Knina doživljava svoju regeneraciju a sam prometni čvor Knina nove mogućnosti koje se tek najavljuju.

Nova ekonomija te regije neosporno s dva nacionalna parka postaje veoma atraktivno turističko područje na svoj svojoj dužini od Murtera preko Vodica, Šibenika, Primoštena do Rogoznice. Radi stabilnosti regionalnog razvoja te regije neophodno je da se u Kninu i Šibeniku razvijaju određeni industrijski sadržaji i luka kako bi ta regija počivala na pretežitim cjelogodišnjim aktivnosti i unijela određenu stabilnost kod stanovništva.

4. Prirodna i funkcionalna osnova regionalne sustavnosti

U regionalnoj znanosti nalazimo veliki broj regionalnih sustava. Neki su sustavi nastali kao regionalizacija specifičnosti u nekoj znanosti kao što je u medicini u anatomiji ljudskog tijela, u poljoprivredi razdioba prostora po bonitetu tla, u vojnim znanostima podjela teritorija prema organizaciji vojnog sustava, u prostorno urbanističkim znanostima podjela teritorija po funkcionalnoj organizaciji prostora, u geografskim znanostima podjela teritorija po homogenosti geografskih elemenata određenih teritorija, itd. Svaka ta podjela počiva na određenim ciljevima dotične znanosti i zato su te regionalizacije po sebi opravdane i razumljive.

Mi ćemo se osvrnuti na dvije nama izrazito zanimljive regionalizacije prostora kao što je geografska regionalizacija ili kako se još naziva fizionomska regionalizacija i prostorno urbanistička regionalizacija odnosno funkcionalna regionalizacija.

Fizionomska regionalizacija dijeli određeni teritorij na regije prema geografskim svojstvima određenih regionalnih jedinica. Na primjer ako na određenom području postoji visoki stupanj homogenosti klimatskih, reljefnih i drugih geografskih svojstva onda to područje opisujemo kao fizionomsku regiju. Isto tako ako određeno područje određuju određeni prirodni fenomeni kao na primjer svojstva tla (krš), reljefa, (brdoviti teren) ili rijeka, jezera ili mora tada to područje ima određenu geografsku fizionomiju različitu od drugih područja i nazivamo je geografskom ili fizionomskom regijom. Upravo te posljednje karakteristike koje su navedene ukazuju u porječju rijeke Krke da se radi o tipičnoj fizionomskoj regiji.

Funkcionalna regionalizacija je mlađi tip regionalizacije. Ona se pojavljuje tek u XX. stoljeću i počiva na načelima određenog gradskog središta koje razvija određene funkcije potrebne ne samo za taj grad već i za okolno stanovništvo u naseljima koja nisu u stanju organizirati te funkcije. To znači da je za funkcionalnu regionalizaciju potrebno imati određeno jako čvorište, koje organizira određenu strukturu funkcija i teritorij koji se zbog tih funkcija okuplja oko tog središta.

Polazi se od prve pretpostavke da su funkcionalne potrebe ljudi jednake i da svi ljudi imaju pravo na njihovo korištenje, i druge pretpostavke da sve funkcije ne mogu organizirati sva naselja i da zbog toga ostala naselja (misli se mala naselja) gravitiraju većim naseljima u zadovoljavanju svojih funkcionalnih potreba. Funkcionalna regionalizacija je danas u svim državama Europe osnovica njihove podjele na regije koje su istovremeno i političke regije.

U praksi se kaže da su fizionomske regije veoma pogodne za analitički pristup određenim sredinama jer su tvorene problemski a da su funkcionalne regije pogodne za planiranje i razvoj određenih sredina jer je na tim osnovama podesno graditi razvojne programe.

Šibenska regija kao malo koja druga regija na hrvatskom priobalju je homogena po oba načela regionalizacije što joj po sebi daje značenje podesnog medija za razvoj te sredine. Fizionomska i funkcionalna regija je po sebi hijerarhijska što znači da je djeljiva na manje cjeline kao što su subregije, mezoregije itd. Naime podjela regija ima svoj smisao naročito u političkoj regionalizaciji da se uz primjenu načela suopsidijarnosti određeni poslovi mogu uspješnije obavljati ili na razini regije ili na razini subregije, pa se s tog gledišta tako funkcije i raspoređuju. Po funkcionalnoj regionalizaciji grad Šibenik je regionalno, a Knin subregionalno središte.

Fizionomski sustav je po svojoj tvorbi vrlo postojan jer se njegovi elementi sporo i nikako ne mijenjaju. Funkcionalni sustav je podložan velikim i brzim promjenama, jer razvoj, brzina razvoja i promjena struktura i funkcija utječu i na promjene funkcionalne regionalizacije. U šibenskom primjeru nalazimo mnoge elemente međuregionalne suradnje i utjecaje, ali upravo zbog čvrstoće i postojanosti fizionomskih elemenata čini se da je teško i gotovo nemoguće mijenjati funkcionalnu regionalnu strukturu šibenske regije. Ponovno dolazi do izražaja tvrdnja izrečena na početku ovoga članka da je rijeka Krka kičma regionalnog sustava šibenske regije koja nju određuje i homogenizira više nego bilo koja funkcija ili geografski element. Na čitavom hrvatskom priobalju ne nalazimo ni jednu regiju koju tako snažno određuje rijeka kao što je to u slučaju Šibenske regije. Krka je u Šibenskoj regiji prirodni i tvorbeni činitelj regionalnog sustava. (Šimunović, 1996.)

5. Šibenska regija pod udarom jakih bočnih gravitacija

Šibenska regija se nalazi između zadarske i splitske regije, između Dinarskih visoravni i mora. Šibenska regija je otvorena prema kontinentalnim prostorima kroz određene doline i prijevoje a najznačajnija je geografska poveznica kroz dolinu rijeka Butišnice i Une. Prema istoku i zapadu sve su njene granice otvorene. Preko te regije prolaze važni nacionalni i međuregionalni prometni tokovi putem

željezničkog, pomorskog i cestovnog povezivanja srednjeg i južnog priobalja s kontinentalnom Hrvatskom i s određenim regijama u Bosni i Hercegovini. Njena geografska otvorenost i geoprometni položaj regije dali su joj u tijeku duge povijesti vrlo važne prednosti za ekonomski život i suradnju s okolnim prostorima. S tog gledišta šibenska je regija iz tih geoprometnih prilika crpila ogromnu ekonomsku korist i bila je uvijek upućena na međuregionalnu suradnju.

Međutim povijest nam otkriva određene činjenice da je upravo na tim prostorima iz nekih drugih razloga, (koje smo prethodno objasnili) koji su također povijesno utemeljeni, da su Zadar i Split postigli brži i kvalitetniji razvoj od razvoja Šibenika i šibenske regije i da je zbog toga došlo do denivelacije veličine i razvijenosti pojedinih dalmatinskih gradova pa time regija.

Godine 1857. ti su gradovi bili gotovo ujednačene veličine, nakon 1961. god. Split je odskočio i bio je tri puta veći od Zadra odnosno Šibenika. Nakon 2001. grad Split je zadržao odnos prema Zadru, to jest bio je ponovno tri puta veći ali je te godine Šibenik zaostao u odnosu na te gradove a posebno u odnosu na Zadar koji je te godine bio dvostruko veći od Šibenika.

U zadnje vrijeme sve više se osjeća da su određena područja šibenske regije i regija u cjelini za neke funkcije upućeni prema Zadru i prema Splitu. To su područja koja se u regionalnim sustavima označavaju kao područja mješanja većeg broja gravitacija. Dok pojedinci ukazuju da je to posljedica različitog stupnja razvijenosti pojedinih regija i da time određena regija gubi svoj postojeći rang. Drugi to smatraju trenutačnim stanjem koje je svojstveno regionalnim sustavima po kojemu znači da će nakon određenih zahvata u slabije razvijenoj regiji doći ponovno do regionalnog osamostaljenja. Bez obzira na ta mišljenja istina je jedino da funkcionalna regionalizacija nije postojana već promjenjiva s gledišta razvoja. Promjenjivost u razvoju pa time i pojava miješanih utjecaja ne znači istovremeno i promjenu regionalnog sustava. Mješanje utjecaja je po mom mišljenju u najvećem dijelu tih odnosa odraz suvremene regionalne suradnje jer svaka regija i svaki centralni grad ne nude iste usluge pa po tome se i stvaraju različiti među-utjecaji u regionalnom sustavu. To je jedno racionalnije i pozitivno gledište koje zapravo odražava svu različitost gradova i regija s gledišta njihovih funkcija i utjecaja.

To što je Knin prometno okrenut i prema Zadru, Šibeniku i Splitu je njegova prednost a ne neka nova regionalna pripadnost. To što Knin povezuje sve tri regije u prometnom sustavu je snaga šibenske regije a ne slabost. To je još jedan dokaz da regionalni utjecaji na Šibensku regiju s bokova nije njena slabost već činjenica njenog položaja "bit između". Dugo i dugo vremena od kada je sazrela svijest o "Šibenskoj regiji" gotovo se ni strukturno ni politički nije ništa promijenilo. U jednom trenutku postojalo je intencija da se Kninska mezoregija prikloni regiji Zadra. To je učinjeno u samom početku nakon osamostaljenja Hrvatske države.

Međutim ta neoprezna greška brzo je ispravljena. Ono što je u politici lako moguće u praksi je često neodrživo jer prirodna i prirodna utemeljenost Šibenske regije ne može se mijenjati a da se time ne pojave velike posljedice.

Fenomen dalmatinskog priobalja po kojemu je najveći broj stanovnika smješten na uskom obalnom rubu je posljedica jedne nekontrolirane litoralizacije koja se na ovim prostorima očitovala u trgovini obalnim prostorima i izgradnji kuća za odmor. To je početak gutanja prostora kao temeljnog razvojnog resursa u priobalnim regijama i ne pridonosi ekonomskom razvoju. S tog gledišta se pojavljuje na priobalju u sve tri susjedne regije urbano-ruralni kontinuum ili neka nova "longitudinalna konurbacija" po kojoj se gradovi na obali sve više približavaju i spajaju u jedan nastanjeni prostor. U tome se može lako pročitati kako se grad Šibenik i Split povezuju s jedne strane te Zadar i Šibenik s druge strane. Ove pojave na obalnom području poprimaju problematične razmjere koje upozoravaju na uništavanje prostora kao temeljnog razvojnog resursa na hrvatskom priobalnom pojasu,

6. Šibenska regija ili Šibensko-kninska županija

Šibenska regija koju smo u prethodnim poglavljima opisali je u političkom regionalnom sustavu Hrvatske jedna od priobalnih županija. Ta se županija prostire na 2984 km². U regiji živi 115.689 stanovnika. Gustoća nastanjenosti je jedna od najnižih u Hrvatskoj to jest na km² živi tek 39 stanovnika. S gledišta upravnog sustava županija ima 5 gradova i 14 općina.

Stanovništvo županije u posljednjih 40 godina iskazuje određena kolebanja opadanja pa zatim laganog rasta broja stanovnika. Udio radnog kontingenta u ukupnom stanovništvu opada što se može protumačiti iseljavanjem stanovnika u radnoj dobi. Na isti način se kreće udio fertilnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika, to jest fertilna skupina stanovnika konstantno opada. Prosječna veličina kućanstva također opada kao i prosječna starosna dob. Prosječni udio zaposlenih u ukupnom broju stanovnika je 27,40% ili najniža stopa u priobalnim županijama Hrvatske. U zaposlenosti dominiraju zaposleni u kvartarnim i tercijarnim djelatnostima (62%). Nekada najjači sektor gospodarstva županije - sekundarni sektor, je gotovo prepovoljen, što se jako odražava na sve slabije stanje u gospodarstva regije. Stupanj razvijenosti županije mjeren BDP po stanovniku je najniži na priobalju (18.402) i sa sve većim odstupanjem od prosjeka razvijenosti za Hrvatsku(13,5%).(Gradovi i regije Hrvatskog priobalja, 2011.)

7. Sjećanje na jedno putovanje brdom po Krki

Nije to bilo davno kada smo se moje kolege koje su predavali i studenti koji su slušali *Prostornu ekonomiju* i *Ekonomiku okoliša* uputili na jednodnevno

putovanje po Krki. Na putu nas je pratio jedan dobar poznavalac Krke iz Šibenika i njenih prirodnih fenomena. Putovali smo brodom od Skradina do zadnje plovne točke na sjeveru riječnog toka Krke. Putovanje je trajalo cijeli dan.

Skradin je jedan od najstarijih gradova u Dalmaciji. To je staro liburnijsko naselje. Na temeljima tog grada razvio se antički grad Scradona. To je bio dobro utvrđeni i zaštićeni grad. U vrijeme Rimskog carstva njegova luka je bila veoma važna za rimske strategije. Prvi pisani spomenik Skradina potječe iz 339. godine prije Krista. Civitet je stekao u prvom stoljeću. Skradin je danas važno turističko središte s velikom marinom. Patina starog grada se i danas osjeća i ostavlja dojam lijepog i uređenog gradića. Skradin je ulazna točka u Nacionalni park Krka.

Ušli smo u brod koji nas je vodio do Skradinskog buka. Predivni pejzaži i potpuna tišina izmamili su brojne uzdahe mojih studenata. Nakon pristana u podnožju Skradinskog buka, penjali smo se brojnim stazama okruženi vodom i žuborom vodopada. Na gornjem platou Skradinskog buka čekao nas je drugi brod. Zaplovili smo prostranim Visovačkim jezerom. Zadivljeni ljepotom vodopada i prostranstvom jezera Marija naša pratilica je spontano zapjevala i povela pjesmu kojoj zvukove osjećam i danas. Ta mlada i kršna djevojka tog kraja došla je iz Australije i ostala tu. Imala je zvonki i umiljati glas, puna je bila veselja i susretljivosti tako da je spontano animirala moje inače bojažljive studente.

Naš pratilac nam je potom govorio o fenomenu sadre, o nepojmljivoj dubini jezera i količini vode, o stanovnicima koji žive uz rijeku na platoima iznad kanjona, koji vole rijeku i brižno se odnose prema njoj. Došli smo do otočića Visovac na kojemu je sagrađen samostan franjevac. U samostanu postoji muzej koji smo dobro upoznali a potom nam je gvardijan održao predavanje o nastanku i razvoju samostana na Visovcu, novicijatu fratarskog reda i župama za okolno stanovništvo. Nastavili smo putovanje i stigli podno Roškog slapa. Roški slap je jedna veličanstvena igra rijeke na tim sadrenim ustavama. Bili smo tik do njega kako bi doživjeli tu ljepotu i muziku igre što je čini voda na kršu. Nakon razgledanja slapa, popeli smo se na gornji plato Roškog slapa. Pješačili smo do posljednjeg jezera u kanjonu koji se može posjetiti. Na putu smo zastali i promatrali male slapove koji za nekoliko metara spuštaju Krku iz gornjeg kanjona do Roškog slapa. Ta ljepota se može doživjeti ali teško opisom prenijeti. Te kaskade preko kojih se prelijevaju vode Krke iz gornjih jezera prema Roškom slapu ostavljaju dojam pokretnih srebrnastih ogrlica koje se neprestano ponavljaju u odsjaju sunca. Pješačili smo do sljedećeg pristava za brodove i ušli u veliki kanjon Krke. Brzo smo stigli do manastira Arhandelovca. To je golemo zdanje s prekrasnom crkvom i školom za pravoslavne svećenike. Bili smo srdačno dočekani i upoznali smo se s poviješću tog samostana i s nekim reliktima davne prošlosti, kao što su još neobrađene kosti iz katakombi. Zaplovili smo gornjim jezerom Krke. Ušli smo u kanjon. Okomite stijene kanjona visoko se uzdižu iznad rijeke. Rijeka je

na tom mjestu veoma duboka. Dno rijeke je do te mjere začepjeno s riječnim muljem da voda nikuda ne otječe izuzev svojim tokom. Kanjon je impresivan, gotovo straši svojom dubinom i visinom stijena. Ponovno se prolomio glas naše Marije i pjesma je odjekivala kanjonom. Teško je zaboraviti tu prirodnu i ljudsku ljepotu koji su bili stopljeni na tom mjestu. Na povratku do Skradinskog buka slike su se ponavljale ali nisu bile iste. Rijeka Krka u predvečerju imala je jedno drugo ruho koje nas je kao na početku putovanja oduševljavalo.

Na kraju kada smo rezimirali naše dojmove svi smo puno toga naučili, duše su nam se napunile sentimenta i zavoljeli smo prirodu. Još uvijek se priča o tom putovanju ponavlja. A putovanje je bilo kao jedna doživljena i pročitana knjiga koja se najduže pamti. Krka živi u našem sjećanju kao što živi i Marija.

8. Krka fenomen Šibenske regije

Možda prethodna priča nema mnogo veze s znanošću. Možda je to samo emocija. Međutim pouzdano znam da su ta i druga moja putovanja kroz prirodu sa studentima bila živa škola o prirodi. Naravno reći će mnogi da to pak nema nikakve veze s ekonomijom, a ja ću ponoviti riječ glasovitih ekologa koji su ukazivali na činjenicu da svi bez izuzetka trebamo učiti prirodu jer sve što živimo živimo s njom. Mnogi su znanstvenici proučavali rijeku Krku s geografskog, antropogeografskog, biološkog, prirodnoznanstvenog, hidrološkog, turističkog gledišta i mnogih drugih gledišta i nitko nije mogao mimoći te fenomene ne samo kao izrazito znanstvene fenomene već i kao fenomene ljepote koja se doživljava i koja oplemenjuje ljude i uči kako se priroda štiti.

U ovom radu bavili smo se Krkom prvenstveno kao prirodnim fenomenom koji određuje fizionomski i funkcionalno Šibensku regiju. Međutim ulazeći sve dublje u te strukturne odnose spoznali smo da ta rijeka ima ogromnu snagu i energiju da to po sebi izuzetno siromašno područje vjekovima održava na okupu. Rijeka koja se nalazi duboko u kanjonu, koju se tako lako može premostiti, iz te dubine jasno progovara kao temeljni čimbenik regionalnog sustava. To su bile vrijednosti koje smo nastojali otvoriti i obrazložiti u funkciji održivog razvoja Šibenske regije. Možda je sada nešto jasnije zbog čega smo tako istinito doživjeli Krku i unijeli je u ovaj kratki prikaz kao izlet i kao znanstveni prilog.

LITERATURA:

1. Masaru Emoto (2005.): *Poruke skrivene u vodi*, Biblioteka 1000 cvjetova, Tiskarna Ljubljana
2. Masaru Emoto (2008.): *Istinska moć vode*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb
3. Mirko Marković (2003.): *Stočarska kretanja na Dinarskim planinama*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
4. Mate Matas (2009.): *Krš Hrvatske*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb
5. Josip Roglić (2006.): *Geografske regije Hrvatske, Knjiga 5.*, Školska knjiga, Zagreb
6. Josip Roglić (2005.): *Jadranske teme, Knjiga 4.*, Škoska knjiga, Split-Zagreb
7. Ivo Šimunović (1996.): *Grad u regiji ili regionalni grad*, Logos, Split
8. Ivo Šimunović i suradnici (2011) *Gradovi i regije Hrvatskog priobalja*, Školska knjiga, Zagreb

Ivo Šimunović

UDC: 908 (497.5 Šibenik)
338.2 (497.5 Šibenik)
Original scientific paper

**HISTORICAL AND ACTUAL SIGNIFICANCE OF RIVER KRKA
WITHIN REGIONAL GATHERING AND DEVELOPMENT**

Abstract: *Through a synthesis of the author's earlier research about "the Sibenik region," this paper attempts to point out some historical, geographical and developmental factors that influenced the continuity of several centuries of this area as a regional space. Exploring the factors that had impact on the homogenization of the area the paper points to the phenomenon of Krka river, which, in addition to other factors, had the strongest effect on the structuring and viability of this regional system. Natural and social diversity are often factors of disintegration and prevent the consistency of a regional space. In spite of the existence of these differences in this very case, never in its history parts of its territory belonged to some other region. Neither this space was divided to, say, northern and southern Krka basin, or its west and east bank. Using therefore some aspects of the earlier research, we pointed to the strength of the river as natural phenomenon which played a historical role in gathering and development of this space which today, with functional reasons that are currently the most powerful, is called the region of Sibenik..*

Key words: *Region, natural phenomena, physiognomy, functionality, regional continuity*

Ivo Šimunović

UDC: 908 (497.5 Šibenik)

338.2 (497.5 Šibenik)

Lavoro scientifico originale

SIGNIFICATO STORICO E ATTUALE DI CHERCA NELLA RACCOLTA REGIONALE E NELLO SVILUPPO

Riassunto: *Con una sintesi delle precedenti ricerche dell'autore sul tema della "Regione di Sebenico" ha tentato di evidenziare alcuni fattori storici, geografici e di sviluppo che hanno influenzato alla continuità di diversi secoli di quest'area come uno spazio regionale. Esplorando i fattori che hanno influito sulla omogeneizzazione della zona ha sottolineato il fenomeno del fiume Cherca, che oltre ad altri fattori, in particolare aveva l'effetto più forte sulla raccolta e sulla vitalità di questa organizzazione regionale. Questo che separa alcuni spazi o non li rende regionale coerenti sono le diversità naturali e sociali della zona. Dato che esistono quelle differenze in questo caso, nella storia del territorio non è venuto mai l'appartenenza di questi locali ad un'altra regione, o divisione di tale spazio, ad esempio per le zone nord e sud del fiume, o per le zone est e ovest del letto del fiume. Utilizzando quindi, alcuni momenti esplorati abbiamo segnalato a questo fenomeno naturale molto forte dove il fiume Cherca ha svolto un ruolo storico nella raccolta e nello sviluppo di questo spazio oggi, con i motivi funzionali, che sono attualmente il più potenti, chiamiamo la regione di Sebenico.*

Parole chiave: *regione, fenomeni naturali, fisionomia, funzionalità, continuità regionale*